

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה סג: דיני ערוה לקריאת שמע (4): לבו רואה את
הערוה

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה סג: דיני ערוה לקריאת שמע (4): לבו רואה את הערוה

* *

רקע

סוגייתנו עוסקת בדין לבו רואה את הערוה, ויש להשוות דין זה לדין עקבו רואה את הערוה. בדין זה היא משלימה את דיני הרחקה מערוה המובאים בגמ'.

מקורות

א. גמ' כה: "ירד לטבול אם יכול לעלות... וערות אביהם לא ראו"

ב. תוס' כה: ד"ה והרי, והלכתא

רי"ף טז: "ואם לאו יתכסה במים ויקרא... נוגע אסור"

תלמידי רבינו יונה טז: ד"ה אבל, והלכתא

רא"ש סי' לו

רשב"א ד"ה והלא לבו רואה

טור סי' עד

ג. רמב"ם הל' קריאת שמע פ"ג הלי"ז

ד. שו"ע סי' עד סע' א-ה, ומשנה ברורה

רשב"א ד"ה והלא לבו רואה

והלא לבו רואה את הערוה, כלומר שהוא עם הערוה בתוך המים, אבל לעיניו רואה את הערוה ליכא למיחש, דכיון שעניו חוץ למים ומסתכל בחוץ אינו רואה הערוה, ואוקימנא בעכורין. הראב"ד ז"ל.

טור סימן עד

היה ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני הצניעה, חוצץ בטליתו על צוארו וקורא, אף על גב דלבו רואה את הערוה קאמר תנא קמא דשרי, ויש אומרים על לבו, דקסברי לבו רואה את הערוה אסור. ופסק רש"י כתנא קמא דלבו רואה את הערוה מותר, ור"י פסק כיש אומרים שאוסרים, וכן פסק רב אלפס ורבינו חננאל. הילכך, היה רוחץ במים צלולים אל יתכסה בהן ויקרא, שלבו רואה את הערוה, ואם הם עכורים ואין ריחן רע - מותר. וכן אם לבו רואה את ערות חבירו - אסור, ושאר איבריו שרואין אותה, אפילו עקבו שמכוון כנגדה - מותר, אבל אם נוגעים בה אסור, בין אם נוגעים בערותו או בערות חבירו. לכן כתב הראב"ד, כל איבריו שנוגעים בערוה, אחד ידיו ואחד ירכותיו שהערוה שוכבת עליהם, אסור לקרות קריאת שמע מפני שהוא מתחמם ומטריד. היתה טליתו חגורה לו על מתניו יכול לקרות קריאת שמע, אף על פי שאסור להתפלל עד שיכסה לבו.

הסבר הסוגיה

תנו רבנן, מים צלולין - ישב בהן עד צוארו וקורא, ויש אומרים: עוכרן ברגלו. ותנא קמא, והרי לבו רואה את הערוה? קסבר לבו רואה את הערוה מותר. [ברייתא כה:]

דין לבו רואה את הערוה נידון בשתי ברייתות שונות [כד, כה:]. נחלקו תנאים מה הדין כשלבו רואה את הערוה, ונחלקו אמוראים [כה:] מה הדין כשעקבו רואה את הערוה. בשתי הברייתות, תנא קמא סובר שלבו רואה את הערוה מותר, ויש אומרים שלבו רואה את הערוה אסור. ר' שמעיה תלמידו של רש"י [מובא בתוס' (כה: ד"ה והרי). הרא"ש (סי' לו) אומר שהפסק הוא בשם רש"י] פוסק כתנא קמא, דיחיד ורבים הלכה כרבים. רוב הראשונים [רי"ף טז, רמב"ם פ"ג הי"ז] פוסקים שלבו רואה את הערוה אסור, מפני שכך עולה מדיונם של אביי ורבא [כה:], לגבי דין עקבו רואה את הערוה.

דין הרחקה מערוה כולל שני דינים: א. אסור לאדם לעסוק בדבר שבקדושה כשהוא רואה ערוה. ב. אסור לאדם לעסוק בדבר שבקדושה כשערוהו מגולה. על פי שני הדינים הללו ניתן להבין את דין לבו רואה את הערוה, בשתי דרכים:

א. הלב מבטא את אישיותו ורוחניו של האדם, וכשם שאסור שעיני האדם יראו ערוה בזמן שהוא עוסק בדבר שבקדושה, כך אסור שלבו "יראה" ערוה, וחייבים לחצוץ בינו לבין ערוה.

ב. כיסוי הערוה מחייב שהערוה תהיה מכוסה מלבו של האדם.

נפקא מינה בין שתי דרכים אלו היא כשלבו רואה ערות חברו. לפי הדרך הראשונה, אסור ללבו לראות גם את ערות חברו. לפי הדרך השנייה, אסור לערותו להיות מגולה, אבל אין איסור לקרוא קריאת שמע כשערוהו חברו מגולה אך הוא אינו רואה אותה. בטור (סי' עד) מפורש שאסור שלבו יראה את ערות חברו, לא מצאתי התייחסות נוספת של הראשונים לדין זה.

בדין עקבו רואה את הערוה אין מקום להתלבטות, וודאי שהאיסור הוא מפני הדרך השנייה ולא מפני הדרך הראשונה, ולכן אין איסור שעקבו יראה את ערות חברו. מחלוקת האמוראים בדין עקבו רואה את הערוה היא מחלוקת בהגדרת ערוה מגולה. הסובר שעקבו רואה את הערוה אסור, סובר שערוה צריכה להיות מכוסה ומופרדת מכל הסובב אותה. לא מספיק לכסות את הערוה מהעולם החיצוני, יש לכסות את הערוה ולחצוץ בינה לבין הגוף עצמו. הסובר שעקבו רואה את הערוה מותר, סובר שערוה צריכה להיות מכוסה רק מהוויתו הרוחנית של האדם - לבו, ולא משאר חלקי גופו.

הפרי מגדים [משבצות זהב סי' עד סק"א] סובר שאיסור לבו רואה את הערוה הוא איסור דרבנן. על פי הסברנו בדין זה, אין הכרח לומר שהאיסור מדרבנן.

הגמ' [כה:] מקשה על המשנה [כב:] האומרת, שאדם יכול לכסות את עצמו במים ולקרוא קריאת שמע: "והרי לבו רואה את הערוה", ומתרצת: "במים עכורים שנו דדמו כארעא

סמיכתא שלא יראה לבו ערותו". שאלת הגמ' אינה ברורה, מדוע הגמ' שואלת רק על לבו רואה את הערוה, והרי גם עיניו רואות את הערוה דרך המים הצלולים?

מתרצים תלמידי רבינו יונה [טז: ד"ה אבל]: "כיון שהגוף עומד בתוך המים, המים עצמם הם חציצה בין עיניו והערוה ואף על פי שהם צלולים, אבל הלב העומד בתוך המים עם הערוה אסור". הסברם של תלמידי רבינו יונה אינו ברור עדיין וצריך עיון, מדוע המים מהווים חציצה בין עיניו לבין הערוה, מה ההבדל ביניהם לבין עששית, שאסור לראות ערוה דרכה?

הרשב"א [ד"ה והלא לבו רואה] מתייחס לשאלה זו, ומפרש: "לעיניו רואות את הערוה ליכא למיחש, דכיון שעניו חוץ למים ומסתכל בחוץ - אינו רואה הערוה". מסביר הרשב"א שאסור לאדם העומד ערום לקרוא קריאת שמע מפני שתי סיבות: א. ערותו מגולה. ב. עיניו רואות ערוה. לגבי הדין הראשון, כיסוי של מים מספיק כדי לכסות את ערותו, לגבי הדין השני, כיסוי של מים צלולים אינו מספיק, והוא חייב להסתכל החוצה ולא לראות את ערות עצמו¹. את שיטת תלמידי רבינו יונה ניתן לפרש באחת משתי דרכים: א. הם מסכימים עם הרשב"א, ורק הדגישו את הצורך לכסות את הערוה במים נכון מפרשם הבית יוסף סי' עד סע' א-ב ד"ה וכתב. ב. הם חולקים על הרשב"א, ולדעתם האיסור לאדם לעסוק בדבר שבקדושה כשרואה ערוה מתייחס לערות חברו ולא לערותו. אמנם, אסור לאדם לעסוק בדבר שבקדושה כשרואה את ערות עצמו, אך האיסור אינו מפני שרואה ערוה אלא מפני שהראיה מגדירה את ערותו כערוה מגולה. כשערוהו מכוסה במים מותר לאדם לקרוא קריאת שמע למרות שהוא רואה אותה.

סיכום

מותר לקרוא קריאת שמע רק כשמתקיימים שלושה תנאים: א. ערותו מכוסה. ב. עיניו אינן רואות ערוה. ג. לבו אינו רואה את הערוה. איסור לבו רואה את הערוה, הוא או מפני שראיית הלב מגדירה את הערוה כערוה מגולה, ולכן האיסור הוא רק כשלבו רואה ערותו, או מפני שהלב מבטא את אישיותו של האדם, ואסור לאדם לקרוא קריאת שמע כש"אישיותו" עומדת כנגד ערוה. איסור זה קיים אף כשלבו רואה את ערות חברו.

כיסוי ערותו במים צלולים מהווה כיסוי, ולכן מספיק לקיים את שני התנאים האחרים כדי לקרוא קריאת שמע. את התנאי שעניו אינן רואות את הערוה ניתן לקיים כשאינו מסתכל על ערותו, לשיטת הרשב"א, ואולי אפילו כשרואה את ערותו, אם אכן לשיטת תלמידי רבינו יונה האיסור מתייחס לערות אחר בלבד. את התנאי שלבו אינו רואה את הערוה ניתן לקיים או על ידי הנחת בגד על לבו, או על ידי חציצה בידי בין לבו לבשרו, או כשלבו מעל המים, כך שהמים חוצצים בין לבו לערותו.

¹ הבית יוסף [סי' עה סע' ו ד"ה וכתב הרמב"ם] מוכיח מכאן את שיטתו, שמוותר לעצום עינים ולקרוא קריאת שמע.

הלכה

השו"ע [סי' עד סע' א] פוסק שאסור לקרוא קריאת שמע כשלבו רואה את הערוה, וצריך לחוץ בבגדו על לבו. הוא [סע' ב-ג] פוסק שהרוחץ במים עכורים יכול לברך ולשתות כשהוא בתוך המים. כשרוחץ במים צלולים, יכול לכסות את לבו בבגד או לחצוץ בזרועותיו בין לבו לערותו, ולברך. הרמ"א מוסיף שיכול לעמוד כשלבו מחוץ למים, והמים חוצצים בין לבו לערותו.

השו"ע [סע' ד] פוסק שנשים אינן צריכות להפסיק בין לבן לערותן, ומותר להן לקרוא קריאת שמע כשלובשות חלוק בלבד. הב"ח [סי' עד סע' ב ד"ה כתב בש"ע] חולק ולדעתו גם נשים צריכות לחצוץ בין לבן לערותן. המשנה ברורה [סקט"ז] מביא שהאחרונים הסכימו לפסק השו"ע, ולכן מותר מעיקר הדין לנשים המברכות על טבילתן, להוציא ראשן מחוץ למים ולברך.